

**Dissertatio inauguralis medica, de modo utendi et regimine in thermis
Silesiorum Hirschbergensibus observandis ... / [Christian Benedikt
Schneider].**

Contributors

Schneider, Christian Benedikt.
Alberti, Michael, 1682-1757.
Universität Halle-Wittenberg.

Publication/Creation

Halae Magdeburgicae : Typis Jo. Christiani Hendelii, [1739]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ah26tjhm>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,
DE
MODO UTENDI ET REGIMINE
IN
THERMIS SILESIIORUM
HIRSCHBERGENSIBUS
OBSERVANDIS,

Quam
AUSPICE DEO PROPITIO;
Et Consensu atque Auctoritate Gratiſſæ Facultatis Medicæ,
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA,
P R Æ S I D E

DN. D. MICHAELE ALBERTI,

SACR. MAJ. REG. BORUSS. AULICO ET CONSIST. MAGDEB.
CONSILIARIO, MED. ET PHILOS. NATUR. PROFES-
SORE PUBLICO ORDINARIO, ETC.

DECANO H. T. SPECTATISSIMO,

Domino Patrono, ac Promotore suo, omni honoris cultu prosequendo,

PRO GRADU DOCTORIS

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILE-
GIIS DOCTORALIBUS LEGITIME IMPETRANDIS,

HORIS LOCOQUE CONSVETIS,

ANNO MDCCXXXIX. D. SEPT.

PUBLICÆ AC PLACIDÆ ERUDITORUM VENTILATIONI SUBJICIET

AUCTOR RESPONDENS

CHRISTIANUS BENEDICTUS SCHNEIDER,

Thermalis & ad Officium Kynast. Medic. Pract. juratus.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
TYPIS JO. CHRISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR.

47139/P

42600

ILLUSTRISSIMO ATQUE EXCELLENTISSIMO DOMINO,
D O M I N O

JOANNI ANTONIO
DE SCHAFFGOTSCH,

S. R. I. COMITI,

AC SEMPER LIBERO DE ET IN KYNAST,
LIBERO BARONI IN TRACHENBERG, HÆREDITARIO
DOMINO DYNASTIARUM GREIFFENSTEIN, KYNAST &c. &c.

AUREI VELLERIS EQUITI.

SACR. ROM. CÆS. REGIÆQUE CATHOLICÆ MAJESTATIS
CONSILIARIO ACTUALI INTIMO,
CAMERARIO,

IN DIÆTALIBUS PRÆSIDI ET SUPREMÆ REGIÆQUE
PER UTRAMQUE SILESIA CURIÆ DIRECTORI,

NEC NON

DUCATUUM SCHWIDNICENSIS ET JAUROVIENSIS CAPITANEO,
SUPREMO HÆREDITARIO AULÆ PRÆFECTO ET AULÆ
JUDICI MERITISSIMO ETC. ETC.

COMITI, DOMINO AC MÆCE-
NATI SUO GRATIOSISSIMO

PERENNEM PROSPERITATEM.

ILLUSTISSIME ATQUE EXCELLENTISSIME,

S. R. I. COMES,

DOMINE MÆCENAS GRATIOSISSIME.

Tnter Thesauros, quos Si-
lesiorum montes Gigan-
tēi in cryptis & penetra-
libus suis affatim condunt,
cardinales fere sunt aquæ
nostræ thermæ. Nam licet nihil splen-
didius auro, nihil utilius ferro, nihil niti-
dus adamante, quæ singula cum simili-

bus in Sudetis reperiuntur ; nihil tamen
salubrius Thermis nostris, quæ hic peren-
ni flumine saliunt , aquamque soteriam
dulci murmure ebulliunt. Vendicant fi-
bi Bazarum, Fabariensium, Aquisgranen-
sium, Carolinarum, Tœplicensium, Lan-
deccensium & quarum non? gloriam, &
tantum non, dudum multum inclaruere,
sed & adhuc annue secunda & semper re-
pubescente experientia maximopere incla-
rescunt. Cumulatur illarum fama, quod
longo jam ab ævo Illustrissimos & Excel-
lentissimos Comites, DOMINOS DOMI-
NOS DE *SCHAFFGOTSCH*, bellandi
fandique potentes, tenuerint & adhuc te-
neant Heros & Proprietarios ; quantos
Codros! quantos Titos! quantos Numos!
Quis tantis sub alis non belle vixerit?
Quam lætè, quam tranquille, quam pro-
spere hic fit vitam agitare, ego tenuis qui-
dem, sed novissimus testis testatum facio.
Paucis multa dicam: vivo mea sorte con-
tentus

tentus, felix, beatus. Ast unde hæc fortuna fors? Hujus post Deum teroptimum unice Clementissimum & Generosissimum *STEMMA SCHAFFGOTSCHIANUM* Autorem agnosco. TIBI cum primis ILLUSTRISSE ET EXCELLENTISSE DOMINE COMES, res meas secundas, tempora prospera & Gargara bonorum debeo. Per TE cœpit, per TE durat, per TE & tanto Patri dignas, generosissimas mellitissimasque PROPAGINES, jam nunc arte & marte clarissimas, perennabit mea prosperitas. Hem! me felicem! quin felicissimum! nisi hæc fata læta immerenter me tangerent & summæ TUÆ Benevolentiae, qua ceu clementissimus Pater Patriæ in subditos & cives nunquam non abundas, solummodo adscribenda essent. Jam pridem quidem manifestas & chartaceas dare grates, ceu fert literatorum conditio, cordate molitus sum; sed ut plurimum vanum & syl-

vestre meum scribendi genus hac de re me
abarcuit. Nunc autem propositum hoc
devinctum procrastinare nequeo. Acci-
pe ergo **ILLUSTRISIME, EXCEL-
LENTISIME COMES, ET DOMI-
NE GRATIOSISIME** pro tot faven-
tiis in me indignissimum hætenus col-
latis, has publicas & diu debitas gratias, è
pio & sincerrimo pectore depromtas, &
gratiose permitte, quo schedulas sequen-
tes *de modo utendi & regimine in Thermis
Silesiorum Hirschbergensibus observandis*
debita, qua possum, reverentia, humilli-
me inquam, in gremium **TUUM** depo-
nam, **NOMINIQUE TUO ILLU-
STRISIMO ET EXCELLENTIS-
SIMO** ceu gratitudinis alicujus tesseram
subjectissime inscribam. Equidem non
sum nescius, munus, quod offero, vile le-
vissimumque esse, & quod tanto **COMITI,**
tanto **DOMINO,** tanto **MÆCENATI**
vix offerendum. Ast ne illud quidem i-
gno-

gnoro, TE, ILLUSTRISIME ET EX-
CELLENTISIME COMES tam
inufitatae Clementiae & humanitatis ex-
emplum prodere, ut, quod in gremium
TUUM depofuerint demiffiffimi clientes,
id non tam conditione fui, quam eorum,
qui pofuerunt, pietate votoque metiaris.
Quamobrem fpero, fore, ut, quod pia de-
bitaque ductus obfervantia exhibere aufus
fum, id oculis gratiae plenis, uti foles, a-
fpicias, praefertim cum inquilina fint, & the-
fauros TUOS vernaculos atque Gargara
Tua Patria attineant. Ego interim SUM-
MUM NUMEN continuis flagitabo fufpiriis,
ut TE, ILLUSTRISIME ET EX-
CELLENTISIME COMES, Gene-
rofiffimumque TUUM STEMMA, pu-
blico bono natum & datum in Reipublicae
ulterius emolumentum, Patriae diutinum
ornamentum, iuftitiae momentofum ful-
cimentum & clientum, inter quos & me
impofterum gratiofe respicias, exoptatum
fola-

solatium, per plures annos fospitem & incolumem servare velit. Dum vitam largietur divinum NUMEN, non desinam cœlitus perennantem gloriam & gratiam divinam, quæ instar omnium est, apprecari

ILLUSTRISIME COMES,
EXCELLENTIAE TUAE

Halæ Magdeburg. d. IX. Sept.
A. R. S. 1739.

observantissimus & subjectissimus

Cliens

CHRISTIANUS BENED. SCHNEIDER.

PRÆFATIO.

Leganter, nec minus emphatice Silesiæ nostræ VIRGILIUS, M. JOHANNES FECHNERUS, *in Syntagmate dissertationum variarum* p. 44. de monte Gigantéo ita scribit: Jactat Silesia tantum montem, ut Sicilia Ætnam, Elis Olympum, Thessalia Ossa, Boeotia Parnassum, Thracia Rhodopen, Scotia Grampium, Islandia Heclam, Peruvia Potosium, alia alios. Nos enim nostrum merito extollimus, quia nos extollit, Pace hujus Viri incomparabilis eadem methodo scribendi talia de Thermis nostris Hirschbergensibus dicam:

Jactat Silesia tantas Thermas, ut Italia Ba-
 jas, Lotharingia Plumbarienses, Rhetia Fa-
 barienses, Wetteravia Emsenses, Hassia
 Schlangenbadenses, Juliacum Aquisgra-
 nenses, Austria Badenses, Bohemia Caro-
 linas, Hungaria Budenses, alia alias. Nos
 enim nostras merito extollimus, quia nos
 extollunt. Loquuntur hæc anni, loquun-
 tur lustra, loquuntur secula. Quippe hæ
 nostræ non heri demum aut nudius terti-
 us exortæ & secundo successu adhibitæ sunt
 Thermæ; ebulliunt jam per longum æ-
 vum salutarem suum laticem, innumeris-
 que & felicissimis innotuerunt usibus pra-
 cticis, ut inde Silesia nostra non sine ratio-
 ne iis gloriandi & superbiendi ansam ca-
 piat. Illarum solum natalem, situm, fa-
 ciemque externam, illarum naturam & e-
 lementa, illarum vires generaliores & spe-
 cialiores quam libenter hic debito verbo-
 rum memorarem apparatu, meritoque
 celebrarem elogio, qui ipse per decennium
 fere cognitas & ante fores salientes habeo;
 sed egerunt hæc jam pridem venerabiles
 antiquæ autoritatis, doctrinæ & experien-
 tiæ

tiae Viri, SCHWENCKFELD, ZINDEL, PANSA, nostro vero tempore ADOLPHI & ZELLER, & nuperrime quidem conterminus & Amicus noster LINDNERUS, qui eas in Disquisitione physico-medica *Volumini quarto Ephe-meridum Nat. Cur.* annexa, concinne descripsit, ita ut supervacaneum quid molirer, si his consummatis conatibus novum, & pro tenuitate virium mearum minus absolutum subjungerem. Ne tamen omnis notitia Lectori desit, paucis hic in antecessum moneo: Thermas nostras in Silesiae inferioris Ducatu Jauroviensi, meridiem versus, ad radices montium Giganteorum in amoenissima campi planitie prope Hirschbergam, celebratissimum & felicissimum haecenus emporium, sitas esse. Cominus illas ornant plurima ad ornatum & commodum, catâ quam maxime Minerva, exstructa aedificia, nobilem & amplum constituentia pagum, a thermis Warmbrunn dictum, quem limpidissimus & dulcissimus fluvius Zackus, Silesiorum novissimus Hebrus, hic dulci murmure, illic garrulo strepitu peragrat. Eminus

& circumcirca jucundissimo & admirabili
 prorsus spectaculo Riphæi montes celeberrimi
 sidera pæne tangunt & stupendo plane
 deliciarum, illecebrarum & divitiarum
 luxuriant apparatu. Intermedias plani-
 tudines condecorant florentissima prata,
 lætissimi campi, viridissima nemora, splen-
 didæ piscinæ, sonantes torrentes, loqua-
 ces rivuli, nectarei fontes, & quid non?
 aër diffunditur ubique sudus & fospes, &
 aquæ bibuntur per totum tractum salu-
 bres & purissimæ. Ipsæ thermæ prode-
 unt e duobus separatis & ad passus duode-
 cim ab invicem distantibus scatebris, lati-
 cemque fundunt mollem, lubricum, sub-
 tepidum & quasi humano studio tempera-
 tum. Balneum unum per plurimorum
 lustrorum seriem agnoscit Proprietarios,
 Illustrissimos & Generosissimos Dominos,
 Dominos Comites de SCHAFFGOTSCH,
 Sago togaque longe decantatissimos, Do-
 minos meos gratiosissimos; alterum ad-
 modum reverendum Præpositum, Præpo-
 situræ & Ordinis Cisterciensis hic loci com-
 morantis & ad Abbatiam Grüssensem per-
 tinen-

tinentis; Inde ortæ sunt diversi tituli:
 das Schaffgotsche Bad, und das Probst-Bad.
Elementa, quæ in sinu suo recondunt, sunt
 partim primaria, partim secundaria. *Pri-*
maria constituunt spiritus lixivioso-sulphu-
 reus æthereo-aëreo elasticus, calor acce-
 ptissimus & aqua mollis & levis; *Secunda-*
ria sunt sal alcali fixius, terra limosa & un-
 ctuosa, & magma subatrocœruleum, bitu-
 men vulgo dictum, prout hæc singula ex
 observationibus & experimentis patefiunt,
 quæ citatus D. LINDNERUS in sua disquisitione
 adducit, & ante tres & quod excurrit an-
 nos præsentem & auxiliante me instituit. *U-*
sus, qui inde in genus humanum morbo
 fractum redundat, multiplex est. Mox e-
 nim Thermæ nostræ egregie tonum & ro-
 bur solidorum erigunt & firmant, mox san-
 guinis motum catholicum augent, circu-
 lumque ejus æqualem & liberiores red-
 dunt, mox partes nimis exsuccas hume-
 ctant, rigidas & tensas demulcent, strictas
 & crispas referant, dolentesque leniunt,
 mox pandendo, incidendo, lubricando, re-
 solvendo & abstergendo variarum interna-
 rum

rum & pertinacissimarum obstructionum repagula laxant & deobstruunt, mox externis fuggillationibus, suffusionibus, stagnationibus opitulantur, mox cutis vitia, desperatissima quoque, levant & consolidant. Hem! quantum Augiæ repurgant stabulum medicum! Ut tamen hæc omnia tuto, jucunde & semper ad ægri palatum fiant, debita semper consilia, debita methodus, debitum regimen, debita diæta observanda sunt. Sed quomodo hæc plerumque observantur! Proh dolor! pro more seculi incurie, imprudenter, præcipitanter. Hinc non inconsultum duco, cum nunc temporis ratio & consuetudo publicum dare specimen literarium postulat, de **MODO UTENDI ET REGIMINE IN THERMIS SILESIIORUM HIRSCHBERGENSIBUS OBSERVANDIS**, tanquam summe necessariis rebus, verba quædam facere. Scio equidem, auctores supra allegatos eandem incudem tutudisse, sed rescio quoque, **LINDNERUM** id non præstitisse, neque nunc certis de causis præstiturum esse; insimulque intelligo,
me-

methodi veræ & regiminis recti nunquam satis superque inculcandas esse regulas. Prodeant ergo sequentes paginae, tam in supplementum Disquisitionis Lindnerianæ, tam & quam maxime in novissimam notam & normam omnium illorum, quibus interest, quibus opus est, talia nosse. Faxit Deus, ut singula ad ejus gloriam, Proximi salutem & Thermanum ipsarum honorem & famam ulteriorem cedant.

§. I.

Vitam sanam & longam omnes quidem optant; at pauci obtinent; cum rationem & methodum, qua illam consequi possint, plerique minus sequantur. Proh nefas! luditur in Thermanis nostris non raro eadem scena. Invaluit enim in multis detestabilis mos, quem juxta sani & ægri proprio motu, proprio ausu, imo phantastico quodam conceptu, nulla habita morborum, temperamentorum, ætatum, methodi, imo ne temporum quidem ratione, nec præparati, nec evacuati, nec aliter dispositi aquas nostras ingrediuntur, illas per aliquot tempus libere, incurie, incaute usurpant, & demum pro judicio ipsis solis optime viso eodem modo, quo advenerunt, relinquunt. Quin quod ipsi Medici simili tenore interdum peccent, non perpendentes momentosum & studiosè tenendum

GRATIANI monitum, quod in disputatione *de viribus fontis Lælii acidi Recobarii* his verbis dat: *dicere ausim, vix ad ullum aliud medicaminis genus exhibendum, tanta circumspectione atque tam accurata consideratione opus esse, quantum in præscribendis acidulis* (adde Thermis) *adbibeant Practici necessum est.* Hallucinantur certe non pauci, dum aquarum nostrarum tam nocendi, quam juvandi rationem, nec perspexerunt, nec ut intelligerent, unquam annuntur. Interim multa de illis precario credunt, & ex garrula vulgi fama lepide magis fabulantur, quam masculine judicant; ægrotosque suos quantos quantos ad Thermas nostras tanquam ad aram ablegant, inter quos præprimis illi, quibus vel ad tempus carere cupiunt, vel quos omni sua arte ad sanitatem reducere dubitant. Periclitatur inde multis modis sanorum & ægrorum salus, & dantur scioli, qui inde Thermis nostris celeberrimis immeritam plane inurunt maculam. Patiuntur autem hanc non qua aquæ thermales Hirschbergenses, sed qua aquæ perperam, tergiversanter & sine debita methodo usurpatæ. Quare non inutilem me suscepturum fore laborem spero, si in fronte hujus meæ disputationis ea, quæ hætenus ex multiplici experientia de norma & methodo Thermas nostras rite & recte usurpandi deprehendi, ingenue hic ediffererem, & eo ipso levi & clandestino prætextui quorundam Medicorum denuo repugnam, ac si tales methodi publice præscriptæ hætenus defuissent aut adhuc deessent, quod tamen utrumque veritati maximopere refragatur. Talia autem

tem

tem ordine procedam, ut primo, quæ proxime ante usum, secundo, quæ sub usu, & tertio, quæ post usum Thermarum nostrarum observanda sunt, tangam & aperiam; ubicunque supplices & ardentes preces in Deum Teroptimum quovis tempore & ab omnibus præsupponens.

§. II.

Ante usum Thermarum nostrarum præprimis consilio prudentis & eruditi Medici opus est. Ut stylo germano, sic germana fide hac de re jam pridem egregie scripsit Silesiæ nostræ PLINIUS, D. CASPAR SCHWENCKFELD in *Tractatu, vom Hirschbergischen warmen Bade*, quando p. 58. inquit: Niemand soll sich zu diesem warmen Brunnen ohne Rath eines gelehrten und verständigen Medici verfügen und begeben. Denn weil solches Wasser nicht jedermann zusagt, noch vor alle Krankheiten kan gebraucht werden, soll man nichts aus eigenem Frevel fürnehmen, daß es nicht nachmahlen gereuen möge. Ihrer viele setzen ihre Zuflucht ganz und gar bloß auf das warme Bad, ziehen dahin ohne Rath, ohne alle Vorbereitung, baden ohne Ordnung, wie es ihnen aber bekommt, erfahren sie mit Schaden. Sit autem Medicus consiliarius non titulo & garrulatum fama, sed exquisito iudicio, re & facto talis. Talis inquam, qui ægroti ad balnea nostra transituri, quoad morbum, ætatem, vires, consuetudinem, temperamentum, sensibilitatem & corpus exactam habeat dignotionem, qui penitiorem aquarum nostrarum quoad facultates, vires, modumque agendi

& utendi sibi comparaverit notitiam, qui denique clima nostrum montanum, aëris & cœli consuetas vicissitudines, victusque & potus normam probe sciat, & singula hæc pro circumstantiarum ratione in futuram ægri salutem solerter ponderare, scite connectere & prudenter adornare gnarus sit. Ubi autem harum cognitionum una deficit, (deficit autem quam sæpe!) tunc nihil præpostere, nihil precario tentandum; sed literæ cum Medicis sive methermali, sive conterminis Hirschbergenfibus de statu ægri & morbi prius miscendæ, & sic conjunctis viribus consilia consiliis multiplicanda sunt. Dolendum vero, quod hoc rarius fiat. Ablegantur etenim plurimi ægrotorum, aut potius relegantur ad thermas nostras absque omni præhabita consultatione. Imo ne hanc quidem hic loci multi admittunt, aut quando admittunt, principalia Corporis damna ex nimia verecundia, interdum etiam astutia, silentio tegunt, secundaria vero perfunctorie & incomplete narrant. Interim nullus, nisi lavatus, domum proficisci satagit, quamquam hoc pleræque circumstantiæ prohibeant. Commonefaciendi ergo de integro sunt Medici, qui aquas nostras soterias earumque modum usurpandi non intime noscunt, ne hic levi brachio prætermittant, quæ ipsorum conscientia, artis medicæ gravitas, ægrotorum salus, & thermarum nostrarum dextera fama omni modo postulant.

§. III.

Quibus nunc ægris Thermæ nostræ ex judicio eruditi & experti Medici salutem parere possunt, ii præ-

præprimis debite ad illarum usum præparandi sunt. *Ante omnia corpus a sordibus repurgandum est.* Saburra enim sordium, quæ communiter in intestinorum canali restat, nisi congrue evacuata, maxima sub usu balnei incommoda creat. Pendent abhinc molestissimæ inflationes, quandoque etiam constrictiones abdominis, angustia præcordiorum, dolores prementes & lancinantes capitis, & ut paucis multa dicam, pendent abhinc mala proteiformia fere quæcunque, quibus alias hypochondriaci ex depravata diæta in quavis paroxysmi exacerbatione cruciantur. Blando etenim nostrarum Aquarum calore mucus & squalor intestinalis partim separatur & solvitur, partim exagitur & effervesceat, partim per vasa chyli-fera in sanguinem & inde per transpirationem auctam ad corporis corticem fertur, ubicunque multifarias post se trahens ægritudines; quin quod sæpissime hic lateat causa excretionis cutaneæ papularis, plane inexpectatæ, inutilis, symptomaticæ & interdum male cedentis. Alvum ergo ante usum balnei dextre solvere, quod iterum repeto, necessitas cogit; sed quibus auxiliis? drasticis & validioribus purgantibus? nequaquam! lubricantibus & blande laxantibus omni ratione; interdum etiam reiteratis vicibus. Solerter volvenda & revolvenda sunt Illustris Germaniæ Hydrographi, FRID. HOFFMANNI *Opuscula Physico-Medica Tom. II. p. 193. seq.* ubi eleganter & abundanter hoc de momento differit. Tempus autem alvum leniter subducendi opportunissimum judico tres vel quatuor dies ante introitum bal-

nei. Fit, aut tamen reiteratur hoc convenientius hñc loci, ab iis præsertim, qui ex dissitis oris huc concedunt, & sub itinere tœdia varia nauseosæ & incon-
suetæ diætæ passi sunt. Valet quoque hæc renova-
tio emollitionis alvinæ de ægris intestinis & contermi-
nis nostris, qui pro genio seculi nostri gulæ nimium
indulgent, & miseros in se & mortiferos dies nimio
luxu, dapibusque siculis non tantum cumulant, sed
præcipitant.

§. IV.

Porro ad exoptatum thermarum nostrarum ef-
fectum impetrandum summopere necessarium est,
ut ante earum ingressum sanguinis copia sufficiente
Venæsectione minuatur. Non quidem omnibus sub-
jectis indiscretim eam imperare præstat, sed iis im-
primis, qui pulsum validiorem & vasa tumida exhi-
bent, qui faciem rubro & vivido colore perfusum
gerunt, qui cibos & pocula promte appetunt vitæ-
que genus otiosum & inertem colunt, qui denique
venæsectionibus, hæmorrhagiis & commotionibus
sanguineis assueti, aut quibus hæmorrhoides vel
menstrua restant. In his si neglecta fuerit sanguinis
missio, noxæ subsequuntur non simplices; nam præ-
ter capitis & artuum dolores, lassitudines, rhevma-
tismos, calorem internum & sitim, palpitationes
cordis, angustationes præcordiales, inflammatio-
nes, infarctus viscerum & plurima alia incommoda,
simul aquarum nostrarum operatio varie turbatur,
quin interdum plenarie impeditur. Libere enim
per vasa & musculos sanguine nimium fartos agere
neque

nequeunt. Eadem ratio est *Scarificationis*, quam multi Medicorum hodie admodum flocci pendunt. Hanc autem semper suadeo illis, qui eidem jam diu assueti & spongiosum, luridum & sanguine tumidum corporis habitum ostendunt. An vero hæc & venæsectio, an solutio alvi prius instituenda sit, non in genere & consummatim decerni potest. Variant quippe ægrotorum ætates, corpora, victusque potusque consuetudines. Ubi tamen nimia cruoris abundantia urget, nunc venæsectionem, nunc scarificationem, aliquot ante laxationem diebus admittendam inculco, imprimis in sensibilibus & agilibus subjectis. Interdum etiam sanguinis missionem exteris, & qui illam non propediem passi sunt, hic loci renovandam consulo, prout ferunt circumstantiarum causæ. Hac ratione metuendæ & anticipes ad partes interiores congestiones, inflammationes & infarctus præoccupantur, plurimæque alia mala secure antevertuntur.

§. V.

Hæc sunt palmaria monita, quæ ante usum thermarum nostrarum necessario observanda sunt; sequuntur nunc illa, quæ *sub illarum usu* animadvertenda veniunt. Ubi in antecessum adhuc monendum, quod æger, antequam in balneum descendat, domi urinam reddendam, alvumque, si fieri potest, deponendam habeat. Insuper patellas aliquot infusi thee aut theiformis, aut jusculum tenue sorbillet, postea in solium transeat corpusque aquis placide immitat. Fit hoc consultius matutino tempore pia spe,
hila.

hilarī mente, & læta fiducia. Insidendum autem prima vice non ultra dimidiam horam, & semel quidem in die, sequenti diluculo ad horam, subsequenti ad horam & dimidiam, postea ad duas, sed non ultra; iteratis nunc quoque vicibus, mane & meridie. Attamen & hic prudentis & periti Medici consilio opus est. Variant quippe admodum circumstantiæ, & dantur sæpius subjecta, quibus usus thermarum neque plenarius per duas horas, neque geminus in die conducit, quod maximopere perpendendum est. In tenerioribus subjectis non raro autor sum, ut meridiano balneo aut sparsim utantur, aut tantum per unicam horam, quod nunquam sine fructu fuit. Corpus e balneo surgens mox sudario aut linteis siccis & calefactis detergendum, indusio, levibus vestimentis aut caldariis muniendum, atque cautissime providendum est, ne aër nubilus, pluvius aut frigidior istud allabatur. Hoc enim momento nauci facto, omnis & princeps thermarum nostrarum effectus remoratur, transpiratio liberior & inde dependens sanguinis depuratio inhibetur & ad plurima mala, eaque ardua, via panditur. Ægri domum reversi se mox post balneum egressum in lectum reclinent & ad dimidiam vel integram horam lenem eliciant sudorem, eumque in finem aliquot vascula infusi theiformis epotent. Quibusdam etiam tunc perfriçtio cutis panno calefacto conducit, imprimis paralyticis & qui insigni membrorum languore & lassitudine detinentur. Illis autem, qui multo spumant sanguine, summe plethoricis inquam, sudoris provocatio

in

in lecto haud prodest; humores enim magis inflammat, quam emundat. His potius egresso balneo placida quies confert, sive sedendo in sella, sive recubando in lecto, verum absque stragulorum tegmine. Notandum insuper, sudoris allectationem post balneum matutinum semper potiore esse illa, quæ meridiano aut plane vesperscente die proritur, minus jejuno ventriculo, sed pro more obsoniis & cupe diis multifarie gravato.

§. VI.

Sub usu Thermarum alvus semper sit libera & laxa, eamque ob rationem apprime præstat vesperi subinde juscula ex prunis cum passulis confecta forbillare, aut pro circumstantiarum modo denuo lenelaxans usurpare. Pilulas Stahlianas sæpius cum fructu propinavi, imprimis sceminis, quibus debile nervorum systema, & ventriculi intestinorumque tonus valde destructus insuperque menstrua restant. Aliis mannata, aliis salia neutra, aliis clysteres ordinanda sunt. Plethoricis qui levi de causa congestionibus sanguineis completis & incompletis obnoxii sunt, qui præterea humiles & frugales mensas despiciunt, laute vivunt, multoque vino incalescunt, pro circumstantiarum ratione venæsectionem reiterandam suadeo, epulasque regales & suavia dona patris Lyæi interdico. Sed dolendum, præbent hi luxuriosi ventris alumni & populatores opum difficiles admodum aures. Nolunt genium suum defraudare; ast se ipsos defraudant. Quibusdam sub usu balnei sanguis æstuat & fauces nimia siti arent; his expedit, ut ve-

C speri

speri ante lecti introitum, aut etiam post prandium pulverem præcipitantem nitrosum fumant, sufficientemque aquam frigidam succo citri saturatam superbibant, abstinendo in cibo & potu ab omnibus calidis aromaticis & commoventibus. Sic æstus & fitis facile componuntur, insimulque excretionis alvinæ successus propter nitrosam cum fructu facilitatur.

§. VII.

Balnei usus pro ægri morbi que ratione ad tres, quatuor, imo ad sex hebdomades prorogari potest. Communissimus hîc mos est, ad quatuor septimanas commorari; verum neutiquam hoc indiscretim valet, sed Medici expediti iudicio penitus relinquendum est. Quidam Thermas nostras morbo relevati post quatuordecim dies læti relinquunt, quibus ulterior usus nocumento fuisset; & quidam post quatuor septimanas invalidi adhuc & morosi decedunt, quibus longior mora emolumentum dedisset. Valet hic omni ratione tritum illud: Sit modus in rebus sint certi denique fines. Minime tamen ex vulgi opinione ab omnibus tamdiu hic manendum est, donec cutis rubefiat & excretio papularis seu purpurea prodeat. *Nam hæc cutis efflorescentia, ut recte monet Dn. D. ADOLPHI in Disp. de Thermis Hirschberg. p. 53. non semper & in omnibus ex necessitate accidit, & non raro est signum omissæ debitæ purgationis vel diætæ errorum demum commissorum, vel etiam balnei longius justo protracti. Ubi autem hæc tanquam critica in conspectum venit, quod utique sæpius accidit, illa quovis modo blando calore fovenda, & tunc cura per septimanam & ultra protra-*

protrahenda, usque dum papulæ purpureæ exsiccantur & squamularum instar deciduæ fiant. Sed poscunt hæc iterum iudicium periti & experti Medici, qui cæterum despiciet, an balneantibus conducibile sit, ut aliis adhuc accommodis medicaminibus utantur, quo propositus finis eo certius & citius eventui respondeat. Tandem ubi Thermalis cura ad terminum tendit, atque ægri vires in pristina redire sentiunt, tunc gradatim iterum, ut primis diebus inchoarunt, balneare desinant, usuique ulteriori inter preces & gratiarum actiones ad Deum fusas debitam metam figant.

§. VIII.

Post plenarium usum lavati non illico iter meditentur, laremque propediem petant, sed prius adhuc in Thermis nostris per tres aut quatuor dies quiete degant. Suadendum hoc est illis maxime, qui exterarum oras penetrare habent & longo intervallo a nostris distant. Sub itinere omni studio aër frigidus & nebulosus vitandus & quam maxime, ubi corpus a viribus balnei subsequenter leni sudore adhuc perfunditur, aut cutis quodammodo excoriata cernitur. Præstat tunc infuso theiformi, quandoque etiam essentia alexipharmaca aut pulveribus bezoardicis temperatis uti, corpusque caldamentis aut veste pellicea præ auræ injuriis munire, ne occlusis subito cutis poris subsequens adhuc Thermarum nostrarum operatio turbetur & variæ noxæ subsequantur. Ubi domum ventum est, per septimanas debita adhuc servanda est victus & potus ratio, ea scilicet, quam ther-

mæ nostræ hic loci a balneantibus postulant. Robustioribus, quibus neque sudores manant, neque reliquæ papulares cutim rodunt, lenis denuo laxatio propinanda; ubi autem prius accidit, non abs re erit, quavis septimana semel aut bis balneum ex aqua dulci, aut per artificium medicum paratum usurpare, ut successus transpirationis quodammodo foveatur, & reliquæ humorum excernendorum integre excernantur.

§. IX.

Haftenus de methòdo utendi Thermas nostras differui, nunc de *Regimine* in illis observando quædam fari necessum duco. Quod aër nubilus, pluvius & subfrigidus summopere vitandus sit, jam supra monui; hîc eadem de nimis calido judico, disfrat enim & exæstuat plus justo humores corporis nostri, & ad ebullitiones, stagnationes inflammationesque nimium disponit, quin quod molestissimum calorem & diram sitim causetur, communia per se plethoricorum & cholericorum sub usu balnei symptomata. Sit ergo aër ubique temperatus & seligatur tempus ambulandi neque æstuate sole, multo minus altercantibus, aut plane bacchantibus ventis. Vesperique quoque diutius sub dio nunquam commorandum est; Phœbo enim abscondito fere semper in nostris confiniis montium nivosorum aura spirat subgelida. Cubiculum ipsum sit, quantum fieri potest, serenum, non nimis angustum vel depressum, multo minus fitu obductum, humescens aut plane effluviis foetidis & noxiis fumeum. Noctu sit semper clausum, ne per
fene-

fenestras aër nebulosus & imbrifer, aut horrifer Bo-
reas irruat & transpirationi nunquam non salutari
damnosum ponat obicem.

§. X.

Conueniens victus ratio semper habenda & dia-
eteticæ leges exquisite animadvertendæ sunt. Hinc
ægri vescantur facilis digestionis & bene præparatis,
v. gr. carnibus animalium juniorum, columbarum,
pullorum gallinaceorum, gallinarum, caponum, vi-
tulorum, agnorum, leporum & similibus, quorum
longum nectit catalogum SCHWENCKFELDUS
noster in *cit. Tract. de Thermis Hirschberg. p. 80. sq.* Ex
piscibus trutti, funduli, percæ, lucii &c. in deliciis
sint. Sic etiam ova sorbilia, pultes & juscula avena-
cea ac hordeacea conveniunt. Vitentur autem o-
mnes cibi indurati, falsi, concoctu difficiles, marini,
acidi, fermentescibiles, lacticinia & flatuum proven-
tui faventes. Absit insimul omnis luxuria, plenitu-
do & ingurgitatio, infinitorum malorum minera &
causa. Ubique potius simplicitati in victu studen-
dum est. Nihil quidem hodie consuetius, sed nihil
quoque nocentius, sanitatique magis inimicum, quam
cibos ratione saporum & facultatum sibi invicem ad-
versarios, dulces, acidos, aromaticos, falsos, insulos,
fervidos, frigidos in uno pastu sumere, uti nunc o-
mnem in id operam impendunt coqui, quo palatum
transitoria voluptate titillent & demulceant. Aure-
um est dictum, quod hac de re SENECA *epist. 95.* ha-
bet: *Immunes erant a tot morbis, qui nondum se deliciis*
solverant, qui sibi imperabant, sibi ministrabant. Simplex

erat ex simplici causa valetudo. Multos morbos multa fercula fecerunt. Vide quantum verum per unam gulam transituram permisceat luxuria, terrarum marisque vastatrix. Innumerabiles esse morbos, miraris? coquos numera. Nunquam etiam balneum pleno ventre ineundum, aut statim post ejus usum prandendum & coenandum. Neque Thermarum usu ad finem deducto commestrationibus & crapulis plusquam bæotice indulgendum. Accersuntur hoc modo facile febres & quicunque morbi stomachales.

§. XI.

In Potu etiam debitæ sunt observandæ cautelæ. Quorum ventriculus aquam frigidam ferre consuevit, ii sub usu Thermarum aquam bibant, & talem quidem tanquam optimam & dulcissimam, quæ hîc loci ex fonte *Schmiedebrunn* dicto capulatur. Qui autem naturalissimum hunc potum fastidiunt, illis cerevisiæ temperatæ, tenues & non facile acescentes concedendæ sunt. Talismodi bonæ notæ cerevisiæ in contermino pago *Hermesdorf* braxatur, & a plurimis cum gustu & successu potatur. Potum thee jam supra laudavi; potum autem *Coffee* imprimis ob inimicam narcotin sæpius dissuadeo; ad minimum detestabilem plane consuetudinem improbo, qua quidam infusum hoc non semel, sed bis vel aliquoties de die & saturatissimum quidem hauriunt. Vinum generosissimum, quale apud nos Hungaricum habetur, aut etiam Rhenanum, inter cibandum parce sumtum cor recreat stomachumque confortat. Imprimis vero ab iis secure bibendum est, qui usui illius
alias

alias assueti sunt. Quidquid enim de ejus noxa sub
 usu Thermarum communiter dicitur, de abusu tan-
 tum intelligendum est. Recte monet FRIDER.
 SCHRADERUS in *Disp. de Regularum Sanitatis pru-*
denti applicatione §. 30. *Ridendos illos puto, qui vinum,*
quod veteres philosophi adversus senectutem præsidium esse
dicebant, humanæ vitæ pestem ex abusu criminantur, qui
bene fecisse Lycurgum quod de vitibus extirpandis edicta
sanxerit, & sic etiam consuluerit sanitati gannunt. Viden-
tur tales illis mihi similes, qui melideo averfantur, quod a-
pum aculeis aliquando fuerunt læsi. Rerum optimarum
abusus est pessimus, adeoque ipsi vino crimen non imputan-
dum, sed abusui. Absit igitur omnis nimietas aut pla-
 ne crapula, quæ sanguinem & humores inflamat
 & confectariis pessimis ansam dat facillimam. Vi-
 num parce bibendum, sed minime pro more seculi
 hauriendum poculisque certandum est.

§. XII.

Æquilibrium, uti in omnibus rebus non natu-
 ralibus, sic quoque in somno, motu & quiete servan-
 dum est. Somnus non fit nimius & ex ignavia in
 longam diem protractus. Motus corporis fit suffi-
 ciens, sed nunquam ad plenariam fatigationem us-
 que. Instituitur optime hora proxima ante prandi-
 um & cœnam ambulando per hortos, per vicos,
 per prata, per nemora, in colles, in montes. Qui-
 busdam vectura, quibusdam equitatio conducit. Sit
 autem semper motus placidus & moderatus. Solli-
 cite evitentur omnes impetuosæ animi commotiones
 &

& ad tristitiam & in mœrorem occasiones. Mens
in Thermis requiritur tranquilla, læta, curarum ne-
scia. Nocet tamen gaudio diffluere. Præstat ven-
to valde secundo turgida vela contrahere, animum
colligentibus cogitationibus & contractiore fronte
hilaritatem interstinguere. Valet ubique in diæta
vulgaris & notissima parcœmia, qua cum hanc meam
disputationem nunc obsignare volo: *Medio
tutissimus ibis.*

